

Miljöpolitiskt program 2013 – 2017

Miljöarbetet i Landstinget Västmanland ska bidra till en minskad klimatpåverkan och en bättre folkhälsa

Världens länder fick 1992 ett gemensamt uppdrag vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro att verka för en hållbar samhällsutveckling. Det här innebär att vi alla har ett ansvar att bidra till att framtidens samhälle formas inom ramen för vad natur, miljö och människors hälsa tål. En central del i detta uppdrag är det gemensamma arbete för att minska globala koldioxidutsläpp, ett arbete som på allvar startade med den övergripande klimatkonvention som också undertecknades av de flesta av världens länder 1992.

Landstinget Västmanland har en omfattande verksamheten med stor direkt och indirekt miljöpåverkan. Vi har därmed också ett stort ansvar för att göra vad vi kan för att minska vår negativa miljöpåverkan. Klimatändringar och miljöproblem påverkar vår hälsa negativt på olika sätt och det är därför extra viktigt att komma tillrätta med orsakerna bakom ohälsa kopplade till miljöfaktorer.

Landstingets interna miljöarbete inriktar sig mot den egna organisationen och det regionala arbetet för att bidra till att miljö kvalitetsmålen och klimatmålen nås. Att utveckla metoder och verktyg för att styra utifrån miljöaspekter är en viktig del i vårt strategiska miljöarbete. Vi ska satsa mycket på miljöledningsarbete och miljöutbildningar för alla anställda för att på så sätt höja miljökompetensen i organisationen.

Det strategiska arbetet innebär att hela landstinget ska arbeta systematiskt och strukturerat med miljöfrågor. Med ett miljöledningssystem styrs miljöarbetet på ett effektivt och ekonomiskt sätt och därigenom kan verksamhetens negativa miljöpåverkan reduceras. Det här är ett avgörande steg för att landstingets verksamheter ska klara vad som krävs för en hållbar utveckling och att Sveriges klimatmål ska uppnås. Till vår hjälp har vi 16 nationella miljö kvalitetsmål, som talar om hur vi vill att Sverige skall se ut år 2020. Miljömålen anger det tillstånd i den svenska miljön som är långsiktigt ekologiskt hållbart.

Vårt aktiva och framtäsyftande miljöarbete ska bidra till en långsiktig hållbarhet, en minskad klimatpåverkan och en bättre folkhälsa. Dessa insikter ska ligga till grund för hela vårt miljöarbete.

Barbara Conte

Barbara Conte
Landstingsråd (MP) med ansvar för miljö och folkhälsa

Inledning

Det här är det fjärde miljöpolitiska programmet för Landstinget Västmanland och avser perioden 2013-2017. Alla mål i programmet avses att uppnås 2017, och är uppbyggda på ett sätt som ska underlätta den årliga uppföljningen genom att målen presenteras i procent med en angiven förändring.

På europeisk nivå har vi ett mål om att minska vår klimatpåverkan så att den globala medeltemperaturen inte ökar mer än två grader. Det svenska miljöarbetet utgår från internationella överenskommelser och krav från EU, exempelvis EU:s strategi 2020, samt regionala och nationella miljökvalitetsmål (se figur nedan).

Framtagande av det här programmet grundar sig på dessa nationella och regionala miljökvalitetsmål. Landstingets miljöarbete fokuserar på de målområden som har identifierats som betydande miljöaspekter i landstinget: energi, transporter, produkter och avfall, livsmedel, läkemedel, samt utbildning. Miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan berör flera av dessa målområden, främst energi, transporter och läkemedel (inkl lustgas).

Nationella miljökvalitetsmål

Begränsad klimatpåverkan

Frisk luft

Bara naturlig försurning

Giftfri miljö

Skyddande ozonskikt

Säker strålmiljö

Ingen övergödning

Levande sjöar och vattendrag

Grundvatten av god kvalitet

Hav i balans samt levande kust och skärgård

Myllrande våtmarker

Levande skogar

Ett rikt odlingslandskap

Storslagen fjällmiljö

God bebyggd miljö

Ett rikt växt- och djurliv

Vision & värdegrund

Landstinget har visionen *"Det hälsofrämjande landstinget bidrar till ett gott liv för alla. Alla som behöver ska ha tillgång till vård med hög kvalitet. Invånarna är delaktiga med tilltro till en levande demokrati"*. Ett bra miljöarbete skapar förutsättning för en god hälsa för medborgarna och en bättre arbetsmiljö för medarbetarna. Det är viktigt att landstinget, som arbetar för att främja folkhälsa och god vård, minimerar verksamhetens negativa påverkan på människors hälsa och miljö.

Landstinget Västmanlands värdegrund sammanfattar landstingets etiska grundvalar. *Landstinget Västmanland ska alltid utgå från att alla människor är lika värda och att de ska bemötas med respekt. - Alla människor ska ges förutsättningar för god livskvalitet. En viktig faktor för livskvalitet är samverkan mellan alla involverade parter. - Landstinget ska hushålla med de gemensamma resurserna som ska fördelas efter behov.*

Miljöpolicy för Landstinget Västmanland

Landstinget Västmanlands verksamheter ska tillgodose samt värna en långsiktig och hållbar användning av naturresurser genom att:

- Organisationen ska kännetecknas av ett miljöengagemang som leder till ständiga förbättringar. Kunskap om samband mellan miljö och hälsa ska höjas. Vår strävan är att miljöarbetet ska leda till förbättrad hälsa för länets invånare.
- Kontinuerligt och systematiskt arbeta förebyggande med de för landstingets mest betydande miljöaspekterna. Arbetet ska präglas av kretsloppstänkande som leder till minskad miljöbelastning och förhindrar föroreningar. Klimatarbetet ska kopplas till en regional klimatstrategi.
- Kontinuerligt mäta, följa upp och redovisa samt informera om landstingets miljöarbete.
- Medarbetares kunskap avseende miljöarbetet i organisationen ska vara god. Verksamheten ska uppfylla lagar och andra krav samt ge miljöutbildning, en förutsättning för att genomföra ett bra miljöarbete.

Energi

Landstinget Västmanland förbrukar energi i huvudsak för att värma upp, kyla och ventilera verksamhetslokalerna, för produktion av varmvatten samt elenergi för belysning och för att driva elektrisk utrustning. Den energianvändning som förorsakas av landstingets transporter behandlas under avsnittet transporter. Landstingets behov av värme för uppvärmning av lokaler tillgodoses nästan uteslutande med fjärrvärme. Vid behov används även fossila bränslen eller elenergi.

Vid fjärrvärmeproduktion uppstår luftföroreningar såsom partiklar och kväveoxider som påverkar vår hälsa och miljö negativt. Luftföroreningar ökar risken både för att drabbas av och dö i sjukdomar i hjärta, kärl och luftvägar. Föroreningarna kan också bidra till att den som redan är sjuk blir sjukare. Ett stort antal studier har visat att tillfälligt höjda halter av luftföroreningar ökar sjukligheten mätt i antalet sjukbesök och antalet inläggningar på sjukhus för lungsjukdomar, bl. a astma¹.

Belastningen på miljön är stor vid förbränning av fossila bränslen. Vid förbränningen bildas rökgas som innehåller flera olika ämnen däribland svaveloxider, koldioxid och sotpartiklar. Dessa ämnen påverkar vår miljö, skogen blir försurad av svaveloxider, koldioxiden bidrar till en ökad växthuseffekt och partiklarna medför bl. a en dålig luftkvalitet. Landstinget bör därför minska användningen av fossila bränslen.

Vision

Landstinget använder endast förnyelsebar energi för uppvärmning av egna lokaler.

Mål

- Minska den totala energianvändningen med 15 % (målvärde c:a 175 kWh/m²)

Exempel på åtgärder

- Öka antal huskroppar med egna mätare för elektricitet, elverksamhet och uppvärmning
- Använda lågenergi- och LED- lampor
- Installera närvaro- och ljusstyrd belysning i lämpliga utrymmen
- Sprida kunskap och information om hur man genom att förändra sitt beteende kan spara energi
- Se över möjligheten att minska energiförbrukning från datorer och liknande
- Effektivisera värme- och ventilationssystem i befintliga byggnader

---

¹ Socialstyrelsens miljörapport 2009

Transporter

Förutom en ökad växthuseffekt ger utsläppen från transporter även miljöpåverkan i form av försurning, övergödning och höjda halter av marknära ozon. Luftkvaliteten i Sverige förkortar medellivslängden med ca 6 månader, vilket motsvarar ca 3 000 förtida dödsfall per år. Ca 600 ungdomar per årskull växer upp med sänkt lungfunktion. Av ca 3 000 nya fall av lungcancer som upptäcks årligen i Sverige har luftföroreningar bidragit till ca 200-300 fall². En av landstingets huvuduppgifter är att förbättra medborgarnas hälsa och att främja utvecklingen i länet.

Landstinget har under de senaste åren mer och mer bytt ut sin fordonspark och upphandlat fordon som drivs med förnyelsebara drivmedel. Genom att landstinget gör sina resor i tjänsten med fordon som drivs med förnyelsebara drivmedel minskar miljöpåverkan från våra transporter. Det mest effektiva sättet att minska miljöpåverkan från transporter är dock att minska resandet. Landstinget ökar möjligheterna till webb- och videokonferenser samt utbildar personalen i hur tekniken fungerar. Genom denna miljöanpassning

ges ekonomiska vinster som t ex minskad bränsleförbrukning. Tjänsteresor med bil inom landstinget görs antingen med leasade bilar, tillfälligt inhyrda bilar eller med egen privat bil.

Andra transporter som landstinget ansvarar för är kollektivtrafik och patienttransporter. Landstinget arbetar målmedvetet för att stärka kollektivtrafiken och möjliggöra arbetspendling. Kollektivtrafiken har som mål att andelen förnybar energi år 2020 ska vara 95 %.

När det gäller kollektivtrafikens miljömål så finns dessa specificerade i Trafikförsörjningsprogrammet för kollektivtrafik som Kollektivtrafiknämnden antog under hösten 2012. Västmanlands Samtrafikförbund, där bl.a. sjukresor ingår, har också fått sina miljömål reviderade, senast i den antagna verksamhetsplanen för 2013.

Vision

Landstingets använder endast förnyelsebara drivmedel för sina transporter.

Mål

- Öka andelen biogas av den totala drivmedelsförbrukningen med 300 % (från 6% till 24 %)³
- Minska antalet mil med egen bil i tjänst med 25 % (från 22 mil per anställd till 17 mil per anställd)

² Socialstyrelsens miljörapport 2009

³ Exklusive kollektivtrafiken och Västmanlands Samtrafikförbund

Exempel på åtgärder

- För att styra personalens transportval ska landstingets reseriktlinjer revideras under 2013
- Öka användningen av alternativa mötesformer, t ex telefon, webb och videokonferens
- Genomföra e-utbildning i Eco Driving
- Öka utnyttjandet av kollektivtrafiken
- Gå eller cykla kortare sträckor istället för att ta bilen
- Införa klimatkompensation på tjänsteresor
- Utredda möjligheten att montera laddstolpar på Västmanlands sjukhus
- Mobility management⁴

---

⁴ Ett koncept för att främja hållbara transporter och påverka bilanvändningen genom att förändra resenärers attityder och beteenden.

Produkter och avfall

För att landstinget ska kunna bedriva hälso- och sjukvård krävs olika typer av förbrukningsartiklar i form av vårdmateriel, hygienartiklar, handskar etc. Vid tillverkning av förbrukningsartiklar förbrukas såväl råvaror som kemikalier och energi. Den ökade användningen av engångsmaterial leder även till allt större avfallsmängder inom landstingen.

Landstingen prioriterar miljöanpassade alternativ vid upphandling. Vid upphandling ställs krav på att sortimentet har producerats under socialt och etiskt godtagbara förhållanden. Genom att landstingen går samman och ställer gemensamma krav ökar möjligheterna att påverka utvecklingen av miljöanpassade produkter hos leverantörerna. Varuförsörjningsnämndens användare/kunder kan göra miljöanpassade val genom att de får information om det miljöanpassade sortimentet.

I avfallshanteringen förekommer en stor mängd miljö- och hälsofarliga ämnen. Strategin är att minska onödig materialanvändning och hantera avfallet så tidigt som möjligt i avfallshierarkin⁵ så kan avfallets miljöbelastning samt risken av spridning av kemikalier minskas. Insamling av matavfall byggs successivt ut. Det källsorterade matavfallet rötas till biogas och bidrar därmed till en minskning av klimatrelaterad ohälsa och sjukdomar.

Vision

Minska mängden produkter som kan ha allvarliga hälso- och/eller miljöeffekter samt eftersträva minsta möjliga kretslopp för avfallsåtervinning enligt avfallshierarkin.

Mål⁶

- Total mängd avfall ska minska med 5 %⁷
- Mängd brännbart avfall ska minska med 30 %⁸
- Andelen materialåtervunnet avfall ska öka med 100 % (från 28 % till 56 %)^{7,9}
- Minska användningen av ftalat innehållande förbrukningsartiklar med 50% (från 6% till 3 %)¹⁰
- Vid om och tillbyggnationer ska 100 % av golvmattorna vara ftalat- och PVC- fria i torra utrymmen

⁵ Enligt EU:s ramdirektiv har avfallshierarkin följande prioriteringsordning för lagstiftning och politik på avfallsområdet (1) Förebyggande, (2) Återanvändning, (3) Materialåtervinning, (4) Annan återvinning, t ex energiåtervinning, (5) Bortskaffande.

⁶ Avfallsmålen är justerade och tillägg har gjorts. Ändringarna ska fastställas av landstingsstyrelsen i oktober 2013

⁷ Siffrorna ska jämföras med framtiden avfallsstatistik för år 2014

⁸ Se fotnot 7

⁹ Avser producentansvar exklusive farligt avfall

¹⁰ Se fotnot 7

Exempel på åtgärder¹¹

- Vid upphandling titta på möjligheterna att ställa krav på att reducera mängden engångsartiklar
- Ställa fördjupade miljökrav vid upphandling
- Hitta rutiner i verksamheterna som bidrar till att mängden avfall minskar
- Införa utsortering av matavfall i alla verksamheter
- Kvalitetssäkra avfallsstatistiken 2014

---

¹¹ Se fotnot 6

Livsmedel

En tredjedel av de globala utsläppen av växthusgaser kommer från livsmedelsproduktionen. Det finns livsmedel som konsumeras i Sverige som importeras från länder där miljöskadliga bekämpningsmedel använts. Maten har stor betydelse för vår hälsa eftersom näringen från maten är grundläggande för vår hälsa. Rester av bekämpningsmedel i livsmedel kan orsaka hälsoproblem, vilket innebär en risk för redan sjuka och känsliga personer.

Ekologisk produktion ger flera positiva effekter, t.ex. minskarspridningen av kemiska bekämpningsmedel i naturen, hänsyn tas till djurs naturliga beteenden och behov och den biologiska mångfalden främjas.

Vision

Landstingets upphandling av livsmedel ska bidra till en ökad hälsa för medborgarna samt bidra till en hållbar utveckling.

Mål

- Öka andelen ekologiskt producerade livsmedel med 150 %, räknat i kronor av de totala livsmedelsinköpen (från 18 % till 45 %).

Exempel på åtgärder

- I upphandling av livsmedel ställs miljömässiga och etiska krav för hälsosammare mat och en mer hållbar livsmedelsproduktion
- Arbeta förebyggande med att minska matsvinnet
- Öka andelen säsongsanpassade menyer
- Efterfråga ekologiskt odlad mat vid representation och konferenser

Läkemedel inklusive lustgas

Huvuddelen av alla läkemedel som används utsöndras via urinen i oförändrat skick eller som metaboliter och når reningsverk samt ibland också vattendrag och grundvatten. Läkemedel är ofta anpassade för att stå emot biologisk nedbrytning och kan därför finnas kvar i miljön under lång tid.

Vissa läkemedel har påvisats i dricksvatten vilket är en varningssignal om att vårt sätt att hantera läkemedel i dag kan leda till hälso- och miljöproblem i framtiden.

En förutsättning för god hälsa är tillgång till friskt vatten. Vår användning av kemikalier, inklusive läkemedel, stiger kontinuerligt vilket medför ökad risk för att de via naturens kretslopp når tillbaka till oss själva genom dricksvatten eller födoämnen.

Kunskaperna om vilka effekter kontinuerligt tillförda spårmängder av läkemedel och andra kemikalier har på vår utveckling och förmåga att motstå sjukdomar, samt vår hälsa i allmänhet, är begränsade. Även om det inte finns vetenskapliga bevis för att läkemedel i naturen kan ge oss hälsoproblem kan det vara klokt att minska vår exponering för dessa så långt det är möjligt, det vill säga följa försiktighetsprincipen enligt EU. Kinoloner är ett antibiotikum som utgör ett miljöhot då de är svårnedbrytbara, och kan under lång tid påverka bakterier som utvecklar resistens mot antibiotika. Diklofenak, ett antiinflammatoriskt läkemedel med stor användning, har visats kunna ge sjukdomar i vävnaden.

Lustgas är ett effektivt smärtstillande preparat med få biverkningar som används som smärtlindring, främst vid förlossningsvård. För närvarande saknas någon metod som skulle kunna ersätta lustgasen. Lustgasen är en stark växthusgas, 310 gånger starkare än koldioxid. År 2011 var landstingets utsläpp av lustgas 2 025 kg vilket motsvarar en klimatpåverkan från 627 750 kg koldioxid att jämföras med landstingets drivmedel för fordon vilket motsvarar en klimatpåverkan från 986 884 kg koldioxid.

Vision

Minimera miljöbelastningen utan att påverka patientnyttan. Förskrivande läkare har kunskap om läkemedlets miljöpåverkan och väljer det alternativ som har minst miljöpåverkan.

Mål

- Minska utsläpp av lustgas med 90 % (från 2,7 kg/invånare till 0,27 kg/invånare)
- Minska kinolonförskrivningen inom primärvården med 10 % (från 317 DDD¹²/1000 invånare till 281 DDD/1000 invånare)
- Minska diklofenakförskrivningen med 25 % (från 3 645 DDD/1000 invånare till 2 679 DDD/1000 invånare)
- Minska antibiotikaförskrivningen med 15 % (från 365 recept/1000 invånare till 310 recept/1000 invånare)

Exempel på åtgärder

- Läkemedelskommitténs expertgrupper tar med miljöaspekter i sin motivering till läkemedelsval på basläkemedelslistan
- Vid upphandling av läkemedel till slutenvården skall hänsyn tas till miljöstyrningsrådets krav rörande sociala aspekter och miljö
- Att i samarbete med andra landsting ta fram en e-utbildning om läkemedel och miljö
- Destruera lustgas från förlossningsvården

---

¹² Statistik över läkemedelsanvändning kan uttryckas på flera olika sätt. DDD, definierad dygnsdos är en sådan teknisk måtenhet som används tillsammans med ATC-klassificeringssystemet

Utbildning

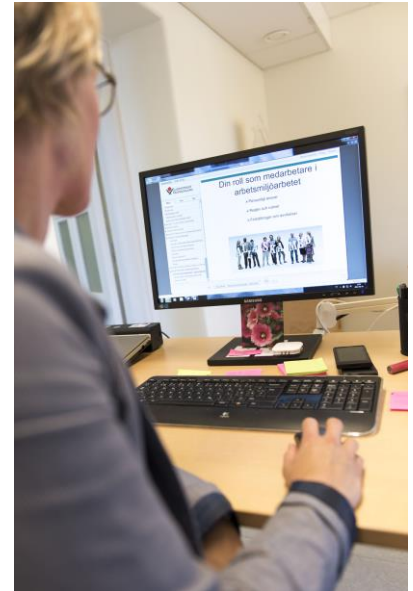
En förutsättning för att uppnå målen är att personalen blir delaktiga i miljöarbetet genom att få grundläggande miljökunskap samt information om landstingets miljöpåverkan och miljömål. Miljöfrågor ska ingå i internutbildning och vid informationstillfällen för chefer och övriga medarbetare.

Vision

Alla medarbetare är engagerade i miljöarbetet och vet vilka miljömål som berör deras verksamhet.

Mål

- 75 % av alla medarbetarna ska genomgå miljöutbildning som webbutbildning eller som traditionell kurs
- Samtliga chefer och miljöombud ska genomgå en fördjupad miljöutbildning som även innefattar juridiskt ansvar som webbutbildning eller traditionell kurs
- Samtliga miljöombud ska delta vid miljöombudsträffar minst en gång per år

Exempel på åtgärder

- Miljöinformation ska ingå i introduktionen för nyanställda

Strategi för att uppnå miljömålen

- Enligt Landstingsfullmäktiges beslut i juni 2012 och Landstingsplanen 2013-2015 ska Landstinget Västmanland miljöcertifieras enligt ISO 14001 2014, dock senast 2015
- Varje förvaltning upprättar mål och handlingsplaner som grundar sig på miljöpolitiska programmet för 2013-2017, som en del av det integrerade ledningssystemet
- Som en del i landstingets integrerade ledningssystem upprättar varje förvaltning mål, handlingsplaner och budget, samt följer årligen upp sin måluppfyllelse.
- Redovisning och uppföljning av miljömålen ska redovisas i delårsrapporter och årsredovisningar
- Samtliga medarbetare ska ha kännedom om landstingets miljömål senast vid utgången av 2013
- Bevaka den miljömedicinska utvecklingen i samverkan med andra landsting och länsstyrelsen

